

TERCÜMELER

DOĞU AVRUPA'DA GENEL AFLAR: ROMANYA, POLONYA, BULGARİSTAN, ORTA ALMANYA (*)

Çeviren: Asistan Dr. Kayıhan İÇEL

Dört Doğu Avrupa Devleti, İkinci Dünya Savaşının sonuna doğru Sovyet Silâhlı Kuvvetleri tarafından veya onların yardımı ile «faşist rejimler»den kurtulmalarının yıldönümü vesilesiyle genel af ilân ettiler: Romanya, Polonya, Bulgaristan ve Alman Demokratik Cumhuriyeti.

Macaristan'da 21 Mart 1963 tarihinde bütün siyasal mahkûmlar için bir genel af ilân edilmiş (Bk.: Bulletin, No. 15, Nisan 1963) ve 1953 te de çok sayıda mahkûm özel aftan yararlanmışlardı; 1956 ve 1962 de ise, stalinist davaların kurbanlarına yasak hakları geri verilmişti.

Çekoslovakya'da ileri gelen komünist şahsiyetler hakkındaki teşhir davalarında verilen hükümler 1963 te kısmen tekrar gözden geçirildiler (Bk.: Bulletin, No. 17, Aralık 1963).

Şu sıralama göstermektedir ki, Doğu Avrupa'daki birçok komünist iktidar partisi, o zamana kadarki ceza hukuku siyasetlerinin sonuçlarını yeniden gözden geçirmek ve siyasal mahkûmların sayısını önemli derecede indirmek zamanının geldiği kanaatine varmışlardır. Bu amaçla genellikle bir genel af çıkarılmaktadır.

Batı hukuku sistemlerinde ve komünistler tarafından idare edilen sosyalist devletlerde, ceza hukuku yönünden genel affın esası, en yüksek devlet organının, mahkûmlardan belirli bir grubun geri kalan cezalarını yetkisini kullanarak affetmesinde bulunur. Olağan

(*) Amnestien in Osteuropa: Rumänien, Polen, Bulgarien, Mitteldeutschland Bulletin der Internationalen Juristen - Kommission, No. 21, Dezember 1964, s. 16 v. son.).

olarak, genel af ile özel af ayrılır. Esas fark, genel affın belirli sayıdaki, yani belirli bir zaman içinde belirli suçları işleyen kimseler için geçerli olmasındadır; genel affın yararlanacak kişiler, genel af kanununda tesbit edilmiş olan objektif kriterlere göre tayin edilir. Buna karşılık özel af, parlamento veya devlet başkanı tarafından kişisel, sübjektif nedenlere göre tayin edilen bir veya birden çok kişilerin yararınadır. Genel affın bu nitelikleri her devletin ceza hukuklarında bulunur. Anglo - Amerikan hukukunda, özel af yolu ile ceza affedildiği halde, genel af suçu ortadan kaldırır.

Doğu Avrupa'daki dört af kararnamesi hakkında aşağıda sunulan inceleme hangi tedbirlerin alındığını ve bunların ne dereceye kadar genel af veya özel af olarak kabul edilebileceklerini gösterecektir.

1. Romanya :

Romanya Komünist Partisi'nin merkezî basın organı *Scanteia*, 17 Haziran 1964 tarihinde, Romanya Halk Cumhuriyeti Devlet Konseyi'nin «devletin emniyeti aleyhine suç işleyen kişilerin cezalarının geri kalan kısmı affedildi» hükmünü ihtiva eden bir kararnamesinin çıktığının bildirmiştir. Aynı yazıda 1962 den beri çıkarılmış diğer af kararnameleri de zikredilmektedir. Böylece mahkûmların tahliyesi hakkındaki haberler ilk defa yayınlanmaktaydı. Gazete, tahliye edilenlerin veya tahliye edilebileceklerin sayısının 10.000 den fazla olduğunu belirtmekte ve «kurtuluşun 20. yıldönümü olan 23 Ağustos kadar hiçbir siyasal mahkûmun kalmayacağını» açıklamaktadır.

Kararnamenin orijinal metni mevcut değildir. Muhtemelen ne resmî gazetede yayınlanmış, ne de uygulanışı hakkında resmî açıklama yapılmıştır. Eylülün sonunda (25.9.1964) Amerikan gazetesi *Christian Science Monitor*, Bükreş mahreçli haberinde, yaygın görüşe göre bütün siyasal mahkûmların serbest bırakıldığını, önceki safhalar hakkında olduğu gibi, genel affın uygulanmasının sonu hakkında da çok az yayın bulunduğunu, tahliye edilenlerin toplam sayısı hakkında fazla bir şey bilinmediğini, emin haberlere göre bu sayının 12.000 civarına çıktığını, tahliye edilenlerden bazılarının, kendilerinin serbest bırakılanların cezaevindeki son grubuna mensup bulduklarını doğruladıklarını, tahliye edilenler arasında muhtemelen yirmi yıllık komünist idaresi zarfında devlet emniyeti nedeni ile yakalanan bütün grupların mensuplarının bulunduğunu, bunların eski rejimin generalleri ve politikacıları, yazarlar, gazeteciler, tahmi-

nen 1956 yılındaki Macar İhtilâlinde sonra yakalanan Macar azınlığı mensupları, Romen Faşist Örgütü «sarsılmaz güç-Eiserne Garde» ün eski üyeleri ve diğerleri olduklarını bildirmiştir.

Diğer basın haberlerinde de, Romanyadaki bütün siyasal mahkûmların fiilen tahliye edildiklerine dair resmî haberler doğrulanmaktadır. Ölçü olarak alınan genel af kuralları hakkında hiçbir ipucu yoktur. Yukarıda zikredilen Scanteia'daki yazı dışında, sadece Yüksek Mahkeme Başkanının affın resmen bildirilmesinden üç gün sonra aynı gazetede yayınlanan bir yorumu mevcuttur. Yorum, Devlet Konseyi kararnamesinin tahlilini vermemektedir; sadece, «devletin emniyeti aleyhine işlenen suçlar sebebiyle mahkûm olan birçok kim senin hürriyeti bağlayıcı cezalarının geri kalan kısımlarının affedildiği» ve «halihâzırda aftan yararlananların tahliyesi için tedbirlerin uygulandığı» şeklindeki bilinen şeyler kısaca belirtilmektedir. Hürriyeti bağlayıcı cezaların şartsız olarak mı affedildiği, yoksa, sadece infazlarının tecil edilerek, böylece tahliyenin liyakat şartı ile mi yapıldığı açık değildir. Resmî açıklamaların ruhundan daha çok ikinci ihtimalin sözkonusu olduğu anlaşılmaktadır.

Genel af kararnamesinin münferit hükümleri, kapsamı ve uygulanması hakkında hiçbir açıklama yapılmamıştır. Affın icrâsı ya siyasal mahkûmlar hakkında yetkiye sahip idarî makamların (İçişleri Bakanlığı ve onun emrindeki polis organları) takdirine bırakılmış veya iç direktiflerle düzenlenmiştir. Yüksek Mahkeme Başkanının yukarıda zikredilen yorumunda, Devlet Konseyi Başkan Vekili *Birlandeu*'nün *Associated Press*'e (15.6.1964) verdiği demeçte de olduğu gibi, tedbirin siyasal önemi üzerinde özellikle durulmuştur.

Devlet Konseyi Başkan Vekili, hükûmetin görüşüne göre Halk Cumhuriyetinin ekonomi ve diğer alanlardaki başarıları çok önemli olduğu ve sistemin istikrarı «tahliye edilen mahkûmların normal çalışma ve mevcudiyet fırsatını elde etmeleri» şeklindeki gelişmeleri gerektirdiği için, bir genel affın kararlaştırıldığını açıklamıştır.

Aynı fikir, Yüksek Mahkeme Başkanının yorumunda da beyan edilmiştir. Buna ek olarak Başkan, tedbirin yeni ceza hukuku politikasına giden yolu açtığını, kanunlara daha çok riayet ve saygının ve suçluluğun azalmasının yeni bir suç siyasetine girişe yardım ettiğini, bu durumun şimdiye kadarki ceza kanunlarının değiştirilmesi suretiyle tedbirlere ve şartla salıvermeye daha çok imkân verdiğini, siyasal mahkûmların serbest bırakılmasının da aynı doğrultu üzerinde bulunduğunu belirtmiştir.

Zikredilen makalede serbest bırakılan siyasal mahkûmların toplumsal hayata tekrar katılmalarının kolaylaştırılması için gerekli tedbirlerden de söz edilmiştir. Böylece, 1051 no.lu kararname (makalede bu zikredilmemektedir) ile hükümet tarafından aşağı kademedeki devlet organlarına, serbest bırakılan mahkûmların mümkün olduğu kadar eski görevlerinde çalıştırılması ve meskenlerinin temin edilmesi emredilmiştir. Bununla beraber serbest bırakılan mahkûmlardan emeklilik yaşında bulunanlar emekli maaşı almamaktadırlar (Romanya'da genel bir emekli maaşı sistemi vardır); böylece bunlar akrabalarının yardımına terkedilmişlerdir.

Birçok iyi niyet mevcut olduğu ve «halk düşmanı» olarak lekelenmedikleri halde, on veya yirmi yıllık özgürlükten yoksunluktan sonra yaşlanmış ve sağlıkları bozulmuş insanların toplumsal hayata tekrar katılmaları büyük güçlükleri sonuçlar.

Yüksek Mahkeme Başkanı bu husustaki düşüncesini makalesinde şöylece açıklamıştır: «Aftan yararlanan kişiler, geçmişte kanuna ağır derecede aykırı hareket etmişler ve bu nedenle uygun şekilde mahkûm edilmişlerdir. Halk Demokrasisi Devleti şimdi onlara suçlarını halkın karşısında şerefli bir görevle yavaş yavaş ödemek imkânını vermektedir.»

Bu ilişki içinde belirtmelidir ki, Romanya'da -komünist iktidarın egemen olduğu diğer Doğu Avrupa Devletlerinin aksine- eskiden işlenen «sosyalist meşruiyetin ihlalleri» nedeniyle, yani siyasî davaların açılması ve stalinist devrede muhakemesiz olarak özgürlükten yoksun bırakmak amacı ile, bir koğuşturma cereyan etmiştir. Mercilerin iddiasına göre, siyasal mahkûmların tevkif ve mahkûm edilmeleri ve cezaların infazı hukuka uygun bir şekilde yapılmıştır; hatta halk düşmanları çalışmak fırsatını elde ederlerse, bu, devletin bir affı anlamını taşır. Bu atıfetin gerçekleşmesi için onlardan bir minnettarlık hissi beklenilir; diğer ülkelerde, bunlar, iktidardaki komünist kardeş partilerin resmî tebliğlerine göre, «sosyalist meşruiyeti kötüye kullanmanın kurbanları» olarak telâkki edilirler. Yüksek Mahkeme Başkanının «cezaevlerinden tahliye edilen bir çok şahsın af için minnettarlıklarını söylediklerinden ve en iyi şeyleri yapacakları hususunda garanti verdiklerinden» makalesinde söz etmek zorunluğunu niçin duyduğu esas itibariyle anlaşılmamaktadır.

Fakat bütün bu pürüzlere rağmen, 12.000 siyasal mahkûmun serbest bırakılması sevindirici bir jesttir. Ancak bu jest henüz yeni bir

suç siyasetinin izlerini taşımayan tamamıyla siyasal nitelikte bir karardır.

2. Polonya

21 Temmuz 1964 tarihinde, Devlet Konseyinin, Polonya Halk Cumhuriyetinin yirmi yıllık mevcudiyeti vesilesiyle bir genel af ilân ettiği açıklanmıştır. Af kararnamesi resmî gazetede (Dziennik Ustaw, No. 27/174) yayınlanmıştır. Yorumlar Adalet Bakanı (Polytika, 21 Temmuz) ve Başsavcı (Trybuna Ludu, 1 Ağustos) tarafından yapılmıştır. Polonya basını affın adım adım uygulanışı hakkında haberler vermiştir.

Genel affın tarihî gelişimi içinde müşahade edilmesi gerekir. Polonya, son 20 yıl zarfında, 1945, 1947, 1952 ve 1956 yıllarında olmak üzere dört genel af kararnamesi görmüştür. Her af kararnamesinde olduğu gibi, bu yılkinde de iç şartların istikrarı ve siyasal durumun gittikçe normalleşmesi nedeniyle genel affın ilân edildiği açıklanmaktadır. Siyasal mahkûmlar için en önemlisi olan 1956 genel affı münasebetiyle af kararnamesiyle ilgili hazırlıklar sırasında, mahkemelerin genellikle çok ağır mahkûmiyetlere karar vermiş oldukları, çok sayıda ceza hükmünün bulunduğu ve cezaevlerinin yumuşak bir muameleye lâyık insanlarla dolu olduğu için genel affın zorunlu duruma geldiği açıklanmıştır.

1964 yılında Başsavcı, Polonya'da uygulama alanında siyasal suçların bulunmadığını, bu nedenle, genel affın özellikle bu çeşit suçlara yöneltilmesi zorunluğunun mevcut olmadığını açıklamıştır. Böylelikle çok sayıda adî suç da genel affın kapsamına girmiştir. Bütün mahkûmların hemen hemen yüzde 50 si ve bütün sanık ve hükümlülerin yüzde 70 inden çoğu affedilmişlerdir.

Ağır suçların, özellikle kamu malları hırsızlığı, dolandırıcılık, halk ekonomisine karşı ağır çete suçları, rüşvet alma gibi ekonomik suçların failleri genel aftan istisnâ edilmişlerdir. Adalet Bakanı, yorumunda affedilmeyen suçlara örnek olarak şunları göstermiştir: Kundakçılık, sabotaj, sosyalist malların 3000 Zloty'den fazla değerde kasten zarara uğratılması, ayrıca 13 Nisan 1960 tarihli kararname gereğince özellikle ağırlaştırılmış hallerin bulunması şartıyla döviz suçları.

Mükerrirler de keza aftan istisnâ edilmişlerdir. Aynı neviden bir fiilin işlenmesi veya önceki suçun cezasının çekilmesinden veya

bu ceza asgari üç ay olup da üçte birinin çekilmesinden sonraki beş yıl içinde aynı saikle bir suçun işlenmesi tekerrür sayılır.

Temel kural gereğince, bir yıla kadarki hürriyeti bağlayıcı cezaların ve 5000 Zloty'e kadarki para cezalarının tamamı affedilmiştir. İki yıla kadarki hürriyeti bağlayıcı cezalar yarı oranında kısaltılmıştır.

İnsaniyet mülâhazaları ile belirli şahıs grupları imtiyazlı bir muamele elde etmişlerdir:

1. 14 yaşından küçük çocuklara bakmak zorunda olan kadınlar;
2. 60 yaşının üstündeki erkekler ve 55 yaşının üstündeki kadınlar;
3. Suçun işlenmesinde henüz 18 yaşını doldurmamış olan küçükler.

Bu şahısların iki ilâ üç yıl arasındaki cezalarının yarı oranında indirilmesine karşılık, iki yıla kadarki cezalarının tamamı affedilmektedir.

Şayet fail «fiilin neticelerini anlamak yeteneğine sahip değilse», aşağıdaki suçlar diğer bir grubu teşkil ederler:

1. Fiil çıkar teminine yönelmemiş (Ceza Kanununun 286 ve 111. maddeleri) ve ceza 1000 Zloty'i geçmiyorsa, görev yükümlerinin ihmali veya yetkiyi aşma suretiyle memuriyet suçları.

2. Sarhoş olarak işlenmemiş veya ölüm veya ağır müessir fiille sonuçlanmamış olması şartıyla trafik kurallarına aykırı fiiller.

3. Kasten işlenmemiş suçlar.

Bu hallerde bir yıla kadarki hürriyeti bağlayıcı cezalar tamamıyla affedilir ve beş yıla kadarki cezalar yarı oranında azaltılır.

Ayrıntılı hükümler, fiilin toplumsal tehlikeliliğinin derecesine göre, failin kişiliği de gözönünde tutularak, hükümlülerin sınıflandırılmasına hizmet etmektedir.

Af kararnamesinin 8. maddesi muhtemelen en ilginç olanıdır. Bu madde gereğince, 22 Temmuz 1964 ten önce bir suç işleyen kimse, 22 Ocak 1964 e kadar milise veya savcılığa teslim olabilir ve fiilin durumunu ve şeriklerin kimliklerini bildirebilir. Fail bu şekilde koğuşturma makamlarının görevlerini hafifletirse, ceza yarıya kadar indirilir; özel nedenler varsa, savcı cezanın tamamen affını talebedebilir.

Adalet Bakanı verdiği demeçte şu açıklamada bulunmuştur: Bu hüküm, henüz meydana çıkarılmamış, buna karşılık faili teslim olmak ve yaptığı hatayı düzeltmek eğiliminde olan suç yönünden, merciler için yardımcı olarak düşünölmüştür. Suç yoluna düşmüş ve henüz meydana çıkarılmamış olaylara veya çete faaliyetlerine karışmış bulunmakla beraber islâh olmak isteyen bir kimse şimdi bu imkâna sahiptir.

Başsavcı makalesinde, genel affın olağanüstü bir tedbir olduğunu belirtmiştir; Başsavcıya göre, ileride hafif suçlar işleyen bir kimse, başka bir genel af ile tam zamanında kurtulacağını hesaba katar. Bu yılki genel af da hafif suçların failleri hakkında bir müsamaha hareketi olarak değerlendirilemez. Böylece savcı, affın, kanuna karşı faaliyetlere karışan şahıslara son bir şans verdiğini ima etmektedir.

Başsavcı sözlerini bitirirken, suçlu geçmişleriyle ilgilerini kesmeleri hususunda serbest bırakılan mahkûmlara kolaylık sağlanmasının, makamların ve bütün kamu kurumlarının yükümü olduğunu önemle kaydetmektedir. Aftan yararlanan mahkûmlar hiçbir fark gözetilmeden çalışma imkânını elde edeceklerdir.

Polonya basını genel affın uygulanışı hakkında zaman zaman bilgi vermiştir. *Trybuna Ludu* 3 Ağustos 1964 tarihli nüshasında genel affın her ildeki (Woiwodschaft) durumunu gösteren bir çizelge sunmuştur. Gazetenin verdiği habere göre, çok sayıda iş yeri serbest bırakılan mahkûmların emrine amadedir; buna rağmen mahkûmlardan çoğu, ya işe başlamayı tehir ederek veya düşük ücretli işleri reddederek bu imkânlardan yararlanmamışlardır. El işçilerinin yeterinden çok iş bulmalarına karşılık memurlar için imkânlar sınırlı kalmıştır. Onlara mesleklerini değiştirmeleri tavsiye edilmiştir.

Sztänder Ludu 22 Eylül 1964 de af kararnamesinin 8. maddesinin uygulanışının sonuçlarını açıklamıştır. Gazeteye göre, 15 Eylül'e kadar 231 kişi savcılığa veya Halk Milisi'ne teslim olmuş ve suçları ile iştirak durumlarını bildirmişlerdir. Çok sayıda hafif suçun yanısıra bir adam öldürme suçu ile bir milyon Zloty değerinde 35.000 ton et hırsızlığı meydana çıkarılmıştır.

Genel af, her alanda ve özellikle ekonomi alanındaki adî suçların önlenmesinin ve cezalandırılmasının Polonya makamları için büyük bir problem olduğunu göstermektedir. Bu vesileyle, Polonya halk ekonomisinin bugün nasıl örgütlendiğine dikkat etmek gerekir. *Trybuna Ludu* 20 Ekim 1964 tarihli nüshasında bu hususu ayrıntılı ola-

arak incelemiştir. Gazete, ekonomik suçların çoğalmasının nedenlerinin, kısmen ekonomik örgütlenmedeki boşluklara veya aşırı örgütlenmeye bağlanabileceği konusunda dikkati çekmektedir. Gazete devamla demektedir ki, «Şu hususları göz önünde bulundurmamız gerekir: Günlük hayatımızda gerçekte namuslu bir insanı ağır veya lafif bir suçun işlenmesine iten birçok şartlar meydana çıkar (Örnek olarak el işçileri ve sanatkârlar için gerekli malzemenin noksanlığı zikredilebilir). Bu şartların ortadan kaldırılması suçla mücadelede önemli bir görevdir. Yapılacak iş, kanunla çatışma haline düşen namuslu insanları zarurettten kurtarmak için örgütlenme ilişkilerini değiştirmemizdir.».

9 Kasım 1964 tarihinde bir Varşova mahkemesi tarafından üç yıl hapis cezasına mahkûm edilen Polonyalı yazar *Melchior Wankowicz* de affedilmiştir. Mahkeme af kararnamesine dayanarak cezayı yarıya indirdi. Polonyanın en sevilen yazarlarından biri olan ve Amerikan vatandaşlığına girmiş bulunan *Melchior Wankowicz*, 1964 Martında bir bildiriyle, Polonya Hükûmetinden yazarlar için geniş özgürlük ve kültür hayatının liberalleşmesini talebeden 34 tanınmış Polonya yazarı grubuna dahildir. Bildiri yabancı ülkelerde de yayınlanmıştı.

7 Ekim 1964 tarihinde Polonya Başsavcılığı, Polonya'ya «iftirada bulunan» yazıları yurtdışına yolladığı gerekçesiyle *Melchior Wankowicz* hakkında hazırlık soruşturmasının açıldığını bildirdi. Daha sonra, yazar hakkında, 1946 yılından kalma ve ilgili hükmü asgarî 3 yıl hapis cezasını gerektiren bir kararnameye dayanılarak dava açıldığı açıklandı. Sözü geçen kararnamenin bu hükmü «Polonya devletin çıkarlarına maddî zarar verebilecek nitelikteki yalan haberleri ihtiva eden yazıların yayınlanması, kaleme alınması veya sevkedilmesi»nden söz etmektedir.

Milletlerarası yazar birlikleri ve kültür örgütleri, herşeyden önce Polonya yazarlarını ve aydınlarını sert bir devlet kontrolü ile yıldırma suretiyle sindirmek amacını güttüğü gerekçesi ile, *Wankowicz* hakkındaki ceza koğuşturmasını şiddetle protesto ettiler.

9 Kasım da tefhim edilen hükmün sadece hapis cezası ile kısmî affın uygulanmasını öngören kısımları kamuya açıklandı. Yüksek Mahkeme huzurundaki temyiz yargılamasına kadar *Wankowicz* tahliye edildi.

3. Bulgaristan

Millî Meclis Başkanlığı 4 Eylül 1964 tarihinde bir genel af kararnameyi yayınlamış, 7 Eylül 1964 de ise Millî Meclisin sekizinci toplantı devresi, Bulgaristanın kuruluşunun 20. yıldönümü münasebetiyle bir genel af kanunu çıkarmıştır (Resmî Gazetede yayınlanmıştır, Drshawon Westnik, 8 Eylül 1964, No. 71/535).

Bu genel af Bulgar Halk Cumhuriyeti tarihinde üçüncü genel aftır. İlki 1947 de, ikincisi 3 Aralık 1962 de ilân edilmiştir (Bk.: Bulletin No. 15, Nisan 1963). Siyasal mahkûmların da serbest bırakıldığı 1962 genel affı stalinist devrin hatalı kararlarını düzeltmişti. Haberlere göre, içlerinde 500 siyasal mahkûmun bulunduğu 4000 kişi o zaman aftan yararlanmışlardı. Diğer 2000 mahkûmun ise hürriyeti bağlayıcı cezalarının bir kısmı affedilmişti.

1964 genel affı iki ayrı tasarrufta öngörülmüştür: Millî Meclis Başkanlığının af kararnameyi ve Millî Meclisin af kanunu.

Af kararnamesi kişisel aflardan meydana gelmiş bir bütündür. Her hâl ayrı olarak incelenmiştir; kullanılan ölçü, suçun nevi, sosyal tehlikeliliğinin derecesi, hükmedilen cezanın süresi ve çekilen kısmı, mahkûmun medenî hali ve aile durumu, mazisi, cazevindeki davranışı, çalışma ve Halk Cumhuriyeti hakkındaki düşünceleridir. «Ağır veya yüz kızartıcı suçlar»dan dolayı hüküm giymiş olanlar, mükerrirler ve «suçlu geçmişlerini henüz açık olarak idrak edemiyen mahkûmlar» affedilmemişlerdir. 5 Eylül 1964 tarihinde Sofya Radyosu, toplam olarak 4094 kişinin tahliye edildiğini bildirmiştir.

Genel af kanunu, 9 Eylül 1944 ve 1 Ağustos 1964 tarihleri arasında işlenmiş çeşitli siyasal, askerî ve ekonomik suçları kapsamaktadır:

- 9 Eylül 1944 den sonra Halk Demokrasisi Cumhuriyetine muhalefet fiilleri;
- Müebbet zindan ve ölüm cezasını gerektirmemeleri şartıyla, Halk iktidarının korunması hakkındaki kararnamenin ilgâsına kadar bu kararnameye aykırı fiiller ve ceza kanunu tarafından yasaklanan aynı nitelikteki fiiller;
- Ziraatin kollektifleştirilmesi çerçevesi içinde işlenen fiiller;
- En ağır cezaya hükmedilmemesi şartıyla, mal teslimi ve cari fiyatlar hakkındaki kanuna ve ekonomik tedbirler münasebetiyle çıkarılan kanunlara aykırı fiiller;
- Hazırlık hareketleri ve teşebbüs de dahil olmak üzere, yurt

dışına firar ve izinsiz yurt dışında kalma; suçlu kanununun yayınlanmasından itibaren bir yıl zarfında Bulgaristana dönerse genel aftan yararlanır; Fiilin 1 Ocak 1962 den önce işlenmesi şartıyla, hiyanet kastiyle yurt dışına kaçan silâhlı kuvvetlerin mensupları;

— Çıkar elde etme kastiyle işlenmiş olanlar veya hiyanet gibi ağır şekilleri müstesnâ olmak üzere askerlik hizmetinde işlenmiş belirli fiiller;

— Fiil ölüm veya müebbet hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektirmemesi şartıyla, 6 Aralık 1947 den önce veya savaş sırasında işlenmiş rejime karşı suçlar; Muharrip devletlerle devletlerarası anlaşma yaparak veya savaş ilânı hakkında varılan kararlara iştirak ederek veya başka bir tarzda Bulgaristana veya onun silâhlı kuvvetlerine zarar vermeye yönelmiş devlet yönetimlerinin kararlarına katılarak, savaş sırasında devletin emniyetini tehlikeye sokan kişiler aftan yararlanmazlar.

Hiyanet, casusluk, sabotaj, adam öldürme, yağma, serserilik vs. gibi şüphesiz derecede ağır suçlar aftan istisnâ edilmişlerdir. Buna karşılık, 1 Ağustos 1964 den önce işlenmek şartıyla, beş yıla kadar hapis cezasını gerektiren fiiller affa girerler. Henüz karara bağlanmamış davalarda koğuşturma durdurulur. Genel af hükmün bütün neticelerini ortadan kaldırır.

Kanunun diğer hükümlerinde, 31 Aralık 1956 dan önce vadesi gelen devlete karşı borçların affı emredilmektedir. Bu borçlara, vergiler, para cezaları, devletleştirmeden önceki devreden kalma devletleştirme hareketlerinden doğan yükümler vs. dahildir. Toplam olarak 9 milyon Leva'dan fazla borcu bulunan 90.000 yurttaşın bu hükümlerin kapsamına girdiği bildirilmiştir.

4. Almanyanın Sovyet işgal bölgesi (Alman Demokratik Cumhuriyeti)

1964 Ağustosundan beri batı devletleri basınında Alman Demokratik Cumhuriyetindeki siyasal mahkûmların serbest bırakılmalarıyla ilgili haberler tekrarlanmıştır. Tahminen 1000 mahkûm birbiriar-dısıra Batı Berlin'e veya Federal Almanya'ya sevkedilmiştir. Bunlar arasında uzun süre hürriyeti bağlayıcı ceza çekmiş birçok siyasal mahkûm, 1956-67 üniversite öğrenci direniş hareketlerinin öncüleri ve Federal Almanya'ya firarda yardımda bulunmaktan mahkûm olan kişiler vardı. Basın, bu durumu, mahkûmların serbest bırakılması

karşılığında Alman Demokratik Cumhuriyetinin ekonomik çıkar elde etmesini öngören gizli bir anlaşmanın varlığına bağlamıştır. Bu konudaki şüphelere, bütün Almanlarla ilgili meseleler hakkındaki Federal Bakanlığın 9 Ekim 1964 tarihinde *Tagesspiegel*'de yayınlanan bir bildirisiyle son verildi. Bu bildiride, Sovyet İşgal Bölgesindeki 800 siyasal mahkûmun serbest bırakılması için Federal Hükûmetin milyonlarca DM. değerinde ekonomik edimde bulunduğu doğrulanıyordu. Bununla 1964 yılının genel af tedbirlerinin kamuya açıklanmayan ilk kısmı açıklanmış oldu; hukukî bir tahlil gereksizdir.

İkinci safha, Devlet Konseyi Başkanı *Walter Ulbricht*'in, Sovyet İşgal Bölgesinde komünist hükümranlığı altında kurulan Alman Demokratik Cumhuriyetinin mevcudiyetinin 15. yılını kutlamak için 7 Ekimde yapılan törendeki beyanatı ile başladı. *Walter Ulbricht*, bu beyanatında, Alman Demokratik Cumhuriyetinin, 10.000 civarındaki mahkûmun serbest bırakılmasının devlet emniyet ve düzeni ve yurttaşların barış içindeki hayatları için ciddî bir tehlike yaratmayacak kadar çok kuvvetlendiğini açıklamıştır. Mahkûmların tahliyesi 20 Aralık 1964 tarihinde tamamlandı.

Genel af kararnamesi 10 Ekim 1964 tarihli Resmî Gazetede 3 Ekim 1964 tarihi ile yayınlanmıştır (Gbl. I, No. 13/1964, s. 135 ve son.)

Kararname gereğince, hükümlünün genel davranışı, gelecekte sosyalist meşruiyete saygı göstereceği hususunda yeterli derecede emniyet telkin ediyorsa, hükmedilmiş hürriyeti bağlayıcı cezalar, tecil edilmiş olsun veya olmasın, affedilirler.

Yine kararnameye göre, 13 Ağustos 1961 den önce (yani Berlin Duvarının inşasından önce) «emperyalist istihbarat servislerinin veya casusluk örgütlerinin» etkisiyle devlete karşı ağır suç işlemiş siyasal mahkûmların hürriyeti bağlayıcı cezaları, fiilin durumu ve ağırlığı ve failin halihazırdaki davranışı gözönünde tutularak kısaltılır.

Başsavcının ve İçişleri Bakanının yetkili infaz makamları olarak sundukları cetvellere dayanarak her durumda karar verecek olan Devlet Konseyidir. Devlet Konseyi tahliye hakkında gerekli talimatlar çıkarır. Uygun iş aramada, toplum hayatına intibakta serbest bırakılanlara yardım edilir. 24 Ağustos 1961 tarihli kararname gereğince munzam ceza tedbiri olarak hükmedilen sınırlı ikâmet zorunluğuna genel af değinmemiştir. Bu nedenle, sözügeçen tedbire hük-

medilmişse ilgili, aftan sonra dahi, istediği yerde oturma serbestisini elde edemez.

Genel affın dışında tutulanlar şunlardır: Adam öldürme, adam öldürmeye teşebbüs veya genel adap aleyhine işlenen suçlardan dolayı hüküm giymiş olan kişiler; nazi rejimi sırasında barışa ve insanlığa karşı suç işlemiş bulunanlar; -yukarıda belirtilen haller istisna olmak üzere- emperyalist istihbarat servislerinin veya casusluk örgütlerinin hizmetinde devlete karşı özellikle ağır suç işlemiş şahıslar. Nazi ve savaş suçlarından mahkûm olmuş bulunanların sayısı bugün çok azdır; tahminen 50 kişi kadardır. Bu nedenle, bunlarla ilgili hükümlerin daha ziyade doktriner veya propaganda değeri vardır. Batı «casusluk örgütleri» ile ilişki kuran kişiler hakkındaki ikinci istisna keyfî bir şekilde uygulanabilecek kadar çok elastikîdir.

Genel af kararnamesi incelendiği takdirde, ilk önce, cezanın affı hakkında amir bir hüküm bulunmadığına işaret edilebilir. Kararname bu bakımdan, bir yıldan az bütün hapis cezalarının istisnasız affını ve iki yıldan aşağı bulunan bütün hapis cezalarının yarısının indirilmesini kabul eden 1 Ekim 1960 genel affından daha az yararlıdır. Bu yılki af sözü geçen nedenle bir genel af tasarrufu olarak kabul edilemez; daha çok münferit şekilde atıfetlerin verildiği bir kamusal çerçeve meydana getirmektedir. Bundan başka, genel affın kapsamına giren siyasal mahkûmlar için fiilin ağır mı yoksa özellikle ağır mı olduğunun değerlendirilmesi hususundaki objektif kriterler yoktur. Bu nedenle, siyasal mahkûmların derhal mi, yoksa azaltılmış bir cezanın infazından sonra mı serbest bırakılabilecekleri tamamen teklif cetvellerini hazırlayan makamların, yani Başsavcılık ile İçişleri Bakanlığının takdirine kalmıştır.

Fakat bu eleştiri, 10.000 mahkûma özgürlük kazandıran bir tasarrufun siyasal değerini azaltmaz; sadece rejime direniş şüphesi altında buldukları için şüphe uyandırıcı bir muhakeme sonucu mahkûm edilen birçok insanın özgürlüklerini tekrar kazanmaları hususundaki sevinç tamdır. Buna rağmen, genel affın uygulanması için yetkili mercilere geniş takdir hakkı tanınması bir eleştiri olarak önemle kaydedilmelidir.

Çev.: Asistan Dr. Kayihan İÇEL